

Norges Høyesterett - HR-2013-2333-A - Rt-2013-1442

Innholdsfortegnelse

Norges Høyesterett - HR-2013-2333-A - Rt-2013-1442	1
Innholdsfortegnelse	1

Instans	Norges Høyesterett - Dom.
Dato	2013-11-06
Publisert	HR-2013-2333-A - Rt-2013-1442
Stikkord	Strafferett. Bevisforspillelse. Taushetsplikt. Lege.
Sammendrag	For å overholde sin taushetsplikt etter helsepersonelloven § 21 i forhold til en pasient som hadde en pose med narkotika på seg da han ble brakt bevisstløs til sykehuset, hadde en sykehuslege gnidd posen mellom hendene for å fjerne DNA før han overleverte den til politiet. Sykehusets retningslinjer fastsatte at narkotika skulle overleveres anonymisert til politiet. Objektivt sett hadde legen overtrådt strl. § 132 første ledd om bevisforspillelse. Høyesterett kom allikevel til at han hadde handlet innenfor taushetsplikten. Fjerningen av DNA fra posen hadde da et lovlig formål og ble ikke rammet av strl. § 132 første ledd. Anken over lagmannsrettens frifinnende dom ble forkastet.
Saksgang	Nord-Troms tingrett TNHER-2012-147883 - Hålogaland lagmannsrett LH-2012-203349 - Høyesterett HR-2013-2333-A, (sak nr. 2013/877), straffesak, anke over dom.
Parter	Den offentlige påtalemyndighet (statsadvokat Torstein Hevnskjel) mot A (advokat Pål M. Andreassen).
Forfatter	Bergsjø, Matheson, Utgård, Indreberg, Justitiarius Schei.

- (1) Dommer **Bergsjø**: Saken gjelder anke over dom som frifant en lege for brudd på straffeloven § 132 første ledd om bevisforspillelse.
- (2) Politimesteren i Troms utferdiget 16. mai 2012 forelegg mot A for overtredelse av straffeloven § 132 første ledd. I grunnlaget heter det:

«Lørdag 7. januar 2012 ca. kl. 11.00 i Tromsø, ble politiet anmodet om å komme til Universitetssykehuset for Nord-Norge i Tromsø, for å ta hånd om en pose som formentlig inneholdt narkotika og som var funnet på Medisinsk intensiv avdeling. Etter at politibetjent Arnold Skimelid forklarte at politiet ønsket å gjøre undersøkelser av nevnte pose med tanke på DNA, tok han tak i posen og gned den mellom hendene og spurte Skimelid om det var dette politiet mente med DNA på posen.»
- (3) A vedtok ikke forelegget, og saken ble sendt til Nord-Troms tingrett for pådømmelse, jf. straffeprosessloven § 268. Tingretten avsa frifinnende dom 2. november 2012. I dommen la tingretten til grunn at A uhindret av sin taushetsplikt kunne ha overlevert posen til politiet, og at han dermed ikke handlet rettmessig ved å forholde seg som nevnt i forelegget. Han ble likevel frifunnet fordi han etter tingrettens syn ikke hadde handlet med den nødvendige hensikt.
- (4) Påtalemyndigheten anket over lovanvendelsen og bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet. Hålogaland lagmannsrett frifant A i dom 17. april 2013 [LH-2012-203349] med samme begrunnelse som tingretten.
- (5) I anke til Høyesterett har påtalemyndigheten gjort gjeldende at lagmannsretten har begått feil i lovanvendelsen under skyldspørsmålet. Saken står i samme stilling som for de tidligere instanser.
- (6) **Jeg er kommet til** at anken ikke fører frem.
- (7) A var 7. januar 2012 i arbeid som overlege ved Universitetssykehuset Nord-Norge, medisinsk intensivavdeling. I løpet av vekten ble det bragt inn en bevisstløs pasient til avdelingen. På pasienten fant de ansatte en pose, som de antok inneholdt narkotika. En av sykepleierne varslet politiet om funnet og tok hånd om posen i påvente av at politiet skulle hente den. Han oppbevarte først posen i lommen på arbeidsantrekket, deretter i et skap.
- (8) Senere samme dag kom politibetjent Arnold Skimelid og en politihøyskolestudent til sykehuset for å hente posen. Der møtte de A, som på forhånd via intranettet hadde satt seg inn i de retningslinjene som gjaldt ved funn av narkotika på pasient. A fulgte polititjenestemennene dit posen var oppbevart. Om det videre hendelsesforløpet uttaler lagmannsretten:

«På vei fra intensivavdelingen spurte politibetjent Skimelid tiltalte om han visste hvor posen stammet fra. Tiltalte forklarte at han ikke kunne snakke om det på grunn av sin taushetsplikt. Skimelid bemerket da at politiet kunne undersøke posen med sikte på DNA, og at de på den måten kunne finne frem til identiteten til vedkommende. Skimelid stilte også spørsmål om helsepersonells rapporteringsplikt. Ifølge Skimelids forklaring for lagmannsretten var spørsmålet ment som et generelt spørsmål. Lagmannsretten legger til

grunn at tiltalte oppfattet spørsmålet knyttet til det konkrete funnet, og at tiltalte derfor følte seg satt under press for å oppgi pasientens identitet.

Da de kom til medisinsk intensivavdeling, gikk tiltalte først. De møtte intensivsykepleier B, som da hadde posen i lommen. B leverte posen til tiltalte, som tok posen og gned den mellom hendene før han leverte den til politibetjent Skimelid. Ved overleveringen sa tiltalte noe til politibetjent Skimelid, uklart hva, og viste Skimelid sitt navneskilt. Skimelid noterte tiltaltes navn, og anmeldte senere tiltalte for å ha forspilt bevis.»

- (9) Laboratorieundersøkelse etterpå viste at posen inneholdt 4,35 gram stoffblanding med innhold av metamfetamin.
- (10) Spørsmålet er om As handlemåte gir grunnlag for domfellelse etter straffeloven § 132. Bestemmelsens første ledd lyder:
«Med Bøder eller med Hefte eller Fængsel indtil 2 Aar straffes den, som, i Hensigt at modarbeide en offentlig Undersøgelse, der er eller maatte blive anstillet angaaende nogen strafbar Handling, bevirker eller medvirker til, at Gjenstande af Betydning for Undersøgelsen tilintetgjøres, bringes tilside eller forvansktes, eller at Gjerningens Spor paa anden Maade udslettes.»
- (11) Lagmannsretten har tatt følgende utgangspunkt for sin videre drøftelse, som jeg kan slutte meg til:
«Med dette som bakgrunn er det utvilsomt at tiltalte objektivt sett har overtrådt straffeloven § 132 første ledd. Han forspilte bevis av betydning for framtidig etterforskning ved at han gned posen mellom hendene. Med det gjorde han det i alle fall vanskelig for politiet å bruke DNA avsatt på posen til å etterforske mulig straffbart forhold knyttet til posens innhold. Handlingen var forsettlig.»
- (12) Tiltalte har anført at handlemåten hans var hjemlet i den taushetsplikt som gjelder for helsepersonell, jf. helsepersonelloven 2. juli 1999 nr. 64 § 21. Derneft hevder han at han uansett opptrådte rettmessig ut fra den alminnelige rettsstridsreservasjonen. Endelig mener han at han i alle tilfelle må frifinnes fordi han ikke handlet med den nødvendige hensikt.
- (13) Jeg ser først på rekkevidden av taushetsplikten. Utgangspunktet må - som også lagmannsretten har lagt til grunn - være at bevisforspillelse med lovlig formål ikke rammes av straffeloven § 132. Her viser jeg til Bratholm/ Matningsdal, Straffeloven kommentarutgave, 1995, side 171. Dersom tiltaltes handling var påkrevd for å ivareta taushetsplikten, kan han således ikke domfelles.
- (14) I helsepersonelloven § 21 heter det:
«Helsepersonell skal hindre at andre får adgang eller kjennskap til opplysninger om folks legems- eller sykdomsforhold eller andre personlige forhold som de får vite om i egenskap av å være helsepersonell.»
- (15) Formålet bak bestemmelsen er uttrykt slik i Ot.prp.nr.13 (1998-1999) side 227:
«Formålet med taushetspliktbestemmelsene er å verne pasientens integritet og sikre befolkningens tillit til helsetjenesten og helsepersonell. Taushetspliktbestemmelsene skal hindre at pasienter unnlater å oppsøke helsetjenesten ved behov for helsehjelp. Pasienten skal føle seg trygg på at de opplysninger som gis i forbindelse med helsehjelpen ikke nyttes i andre sammenhenger.»
- (16) Det er på det rene at legers taushetsplikt omfatter opplysning om at en bestemt person er eller har vært pasient, jf. Rt-2010-1638 avsnitt 44 med videre henvisninger. Plikten gjelder bare opplysninger som legene får «i egenskap av å være helsepersonell», men ut over dette har det ingen betydning hvordan de blir kjent med den aktuelle informasjonen. Jeg viser til avsnitt 51 i dommen.
- (17) Justisdepartementets lovavdeling vurderte i en uttalelse 9. august 1982 [JDLOV-1982-1853] spørsmålet om en lege og en ambulansesjåfør hadde rett til å forklare seg om hvem som satt bak rattet etter en utforkjøring med bil. I uttalelsen heter det:
«Under noen tvil er Lovavdelingen enig med Sosialdepartementet i at taushetsplikten omfatter slike opplysninger. Vi legger her særlig vekt på formålet med taushetsplikten; at ingen skal unnlate å søke nødvendig legehjelp av frykt for hva legen dermed får vite. Om pasienten selv oppsøker legen eller denne blir tilkalt på annen måte, er ikke avgjørende. En førlig passasjer skal f.eks. ikke behøve å velge mellom å hente lege og dermed et vitne mot føreren og ta sjanser med liv og helse.»
- (18) Jeg kan slutte meg til dette.

- (19) Taushetsplikten omfatter også opplysninger om straffbare forhold knyttet til en pasient. Om dette uttaler departementet i Ot.prp.nr.13 (1998-1999) side 83:
- «Taushetsplikten begrunnes også med at pasienten skal få behandling. Dersom legen eller annet helsepersonell ikke hadde taushetsplikt, kunne pasienten unnlate å oppsøke hjelp av frykt for informasjonsflyt. Særlig aktuelt vil dette kunne være dersom pasienten har vært involvert i straffbare handlinger eller søker å unndra seg kontroll fra andre offentlige myndigheter. Et formål er nettopp at mennesker med behov for helsehjelp til seg selv, barn eller ev andre pårørende, skal oppsøke helsevesenet uavhengig av atferd eller livssituasjonen for øvrig. ... Tilsvarende vil pasienter som har oppsøkt lege kunne holde tilbake opplysninger av frykt for at legen bringer disse videre. Dette kunne medføre at legen fikk et utilstrekkelig beslutningsgrunnlag, som igjen ville kunne få uheldige følger for helsehjelpens innhold.»
- (20) Jeg viser også til Rt-2010-1638 avsnitt 35, der førstvoterende gir sin tilslutning til denne forarbeidsuttalelsen.
- (21) Helsepersonell kan i visse situasjoner ha bistandsplikt overfor politiet. For at en slik plikt skal slå gjennom overfor taushetsplikten, må den ha hjemmel i lov. Helsepersonelloven § 12 om prøvetaking mv. etter anmodning fra politiet gir slik hjemmel, men har blitt tolket strengt i Rt-2005-1329. Jeg ser dette som et uttrykk for den sterke posisjon taushetsplikten har til beskyttelse av pasienters integritet.
- (22) Helsepersonelloven § 21 innebærer ikke bare et pålegg om å bevare taushet. Helsepersonell pålegges også en aktivitetsplikt, jf. formuleringen «skal hindre». I Ot.prp.nr.13 (1998-1999) side 227 uttrykkes dette slik:
- «Taushetsplikten er ikke bare en passiv plikt til å tie, men også en aktiv plikt til å hindre uvedkommende i å få tilgang til taushetsbelagt informasjon. Forsvarlig håndtering og oppbevaring av pasientopplysninger er en forutsetning for å etterleve den lovbestemte taushetsplikten.»
- (23) Også i NOU 1976:1 side 73 om taushetsbestemmelsen i den nå opphevede legeloven fremheves at leger har en plikt til «å vise en viss aktivitet for at opplysninger ikke skal komme ut».
- (24) På bakgrunn av disse generelle utgangspunktene ser jeg på de konkrete omstendighetene i foreliggende sak. Funn av narkotika på en pasient utgjør et dilemma for helsepersonell. Også for disse er oppbevaring av narkotika straffbart etter straffeloven § 162, slik at de ikke kan beholde stoffet. Samtidig må de ivareta sin taushetsplikt. Problemstillingen er berørt i rundskriv IK-25/91 fra Statens helsetilsyn, utgitt i oktober 1991. Her heter det blant annet:
- «Hovedregelen er derfor at legen og dennes medhjelpere har taushetsplikt overfor politiet, også i forbindelse med narkotikasaker. Taushetsplikten vil omfatte alle opplysninger legen får om pasienters misbruk, herunder faktiske funn av narkotika. Taushetsplikten vil derfor som hovedregel være til hinder for at legen eller dennes medhjelpere gir opplysninger til politiet om narkotika som blir funnet i pasienters besittelse.»
- (25) Dette synet er lagt til grunn også i rundskriv 2012/007 [RPOD-2012-7], som ble utarbeidet i fellesskap av Helsedirektoratet og Politidirektoratet. På side 9 i rundskrivet er det også tatt opp et annet forhold som aktor har vist til. Det er uttalt:
- «Det kan imidlertid tenkes at meddelelse til politiet vil være nødvendig for å avverge alvorlig skade, enten på pasienten selv eller andre pasienter. Vilkårene vil kunne være til stede i en akutt situasjon, hvor meddelelse av opplysninger til politiet fremstår som eneste utvei for å redde noens liv eller hindre alvorlig helseskade. Ved kunnskap om at pasienten er i besittelse av 'urent stoff' hvor skadepotensialet er stort, er det grunn til å tro at helsepersonellet rettmessig vil kunne melde fra.»
- (26) Det er ingen holdepunkter for at dette er en aktuell problemstilling i vår sak, og jeg går derfor ikke nærmere inn på den.
- (27) Spørsmålet blir etter dette om A etter helsepersonelloven § 21 hadde plikt til aktivt å fjerne DNA på posen før overleveringen til politiet. Lagmannsretten har besvart dette benektende etter en generell drøftelse av hvor langt helsepersonell plikter å gå for å fjerne spor. I begrunnelsen har lagmannsretten sitert følgende fra tingrettens dom:
- «For det første kan det være vanskelig å vurdere hvilke spor funnet kan inneholde, og hvordan dette skal fjernes. Spor på et [våpen] som blir funnet på en pasient, kan f.eks. være fingeravtrykk, DNA, kruttslam, ballistiske egenskaper, serienummer e.l. Det vil

være helt urimelig å kreve at sykehuset f.eks. skal besørge filt vekk et serienummer før våpenet overleveres til politiet. For det annet mener retten at å strekke taushetsplikten så langt, vil være å gå lenger enn begrunnelsen for taushetsplikt krever. Alle vet at det er forbudt å oppbevare narkotika. Det er vanskelig å tenke seg at noen vil unnlate å søke helsehjelp, fordi de har narkotika på seg. Denne vil de i så fall kunne kvitte seg med på forhånd. Det kan heller ikke være slik at sykehus o.l. nærmest skal være et fristed, hvor man nærmest risikofritt kan oppbevare narkotika eller andre ulovlige stoffer eller gjenstander. For det tredje, og endelig, mener retten at ikke synlige spor på et funn, som kan lede til identifikasjon av en person, ikke kan betraktes som kjennskap til opplysninger om personlige forhold som de har fått vite om som helsepersonell.»

- (28) Uten å gå inn i de enkelte forhold som er trukket frem, vil jeg bemerke at det her er synspunkter som ikke harmonerer godt med den rekkevidde taushetsplikten har. Hvor langt plikten går til aktivt å hindre at noen får kjennskap til taushetsbelagt informasjon, må avgjøres ut fra et konkret rimelighetskjønn blant annet hensett til de praktiske muligheter A hadde til å verne om pasientens anonymitet. Et slikt skjønn er beskrevet på denne måten i Rasmussen, Kommunikasjonsrett og taushetsplikt i helsevesenet, 1997, side 15:

«Vurderingen av rekkevidden av plikten til å foreta aktive handlinger for å hindre at opplysninger kommer i urette hender, må ha verdirelaterte og skjønnsmessige elementer. Disse er i utgangspunktet konkrete, men bygger i siste instans på en type rolleforventning. Mener vi at vedkommende hadde faktisk og rettslig foranledning til å handle?

Med den faktiske foranledning sikter jeg til den forventede naturlige årvåkenhet i situasjonen. Også generelle sensitivitetstraktninger og datasubjektets antatte individuelle diskresjonsbehov vil spille inn. Dette må avveies mot hvilken faktisk, teknisk og økonomisk mulighet der er til å sikre at data ikke kommer i urette hender, og hvilke funksjoner taushetspliktsubjektets stilling er tillagt.»

- (29) Det avgjørende blir om det for A var praktisk håndterlig å ta aktive skritt for å beskytte pasientens identitet, og om det var rimelig å kreve det av ham i den konkrete situasjonen. I vurderingen har det for det første betydning at rundskriv IK-25/91 var inntatt på sykehusets intranett, og at tiltalte satte seg inn i dette før politiet kom for å hente posen. På intranettet leste han også følgende interne retningslinjer om funn av narkotiske stoffer på pasient:

«Vakt- og sikkerhetsseksjonen kan yte bistand med når avdelingene oppdager at pasienter har med seg narkotiske stoff ved innleggelser. Vekter vil kunne være den som overbringer beslaglagt stoff fra komatøse eller bevissthetsforstyrrende pasienter til politi. Dette for at avdelingen som foretar beslag skal kunne anonymisere beslaget også overfor vekter. Vekter foretar overlevering til politi.»

- (30) Tiltalte var altså klar over at han hadde taushetsplikt og visste at narkotika etter retningslinjene skulle overleveres anonymisert. Sykehuset hadde ikke sørget for en fullgod anonymisering før politiet kom for å hente posen, og politibetjenten stilte spørsmål om å få opplyst pasientens identitet og om helsepersonells rapporteringsplikt. Betjenten hadde dessuten gitt uttrykk for at DNA ville bli undersøkt. Identiteten til pasienten kunne enkelt beskyttes gjennom å gni posen mellom hendene før overlevering. I denne konkrete situasjonen var det rimelig å kreve at A nettopp gjorde det. Jeg ser det altså slik at han handlet innenfor taushetsplikten da han forholdt seg som beskrevet i forelegget.
- (31) Fjerningen av DNA fra posen hadde etter dette et lovlig formål og rammes ikke av straffeloven § 132 første ledd. Tiltalte må på denne bakgrunn frifinnes, og det er ikke nødvendig for meg å gå inn på de andre grunnlagene som er anført for frifinnelse. Anken blir å forkaste.
- (32) Jeg stemmer for denne

dom:

Anken forkastes.

- (33) Dommer **Matheson**: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (34) Dommar **Utgård**: Det same.
- (35) Dommer **Indreberg**: Likeså.
- (36) Justitiarius **Schei**: Likeså.
- (37) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

dom:

Anken forkastes.